

Yüksek Askerî Şura (YAŞ)

Türk askerî tarihinde şura geleneği, Orta Asya Türk Devletlerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar gelen uzun bir geçmişe sahiptir. Örneğin Büyük Hun İmparatorluğunda her yılın ilk ayında Tanrı Kutu'nun sarayında komutanlar toplanır, ordunun durum ve ihtiyacı hakkında görüşülür, gereken emirler verilir ve buna göre askerî tedbirler alınır. Selçuklularda askerî işler, Divan-ı Arz'da görüşülürken Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Divan-ı Hümayun'da karara bağlanırdı. 19. yüzyılda ise Osmanlı yenileşme hareketine bağlı olarak Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî adıyla Yüksek Askerî Şura kurulmuştu. Yüksek Askerî Şura, ilk olarak II. Mahmut Dönemi'nde 7 Şubat 1837'de teşkil edilmişti. Şura'nın ilk nizamnamesi 19 Şubat 1837 tarihlidir. Yüksek Askerî Şura'nın görevi, askerî alandaki yeni düzenlemeler hakkında fikirler üretmek, kişilerin askerlik ile ilgili sorunlarını çözmek, Batılı devletlerin askerlik usul ve kanunlarını tercüme edip Osmanlı ordusunda buna göre düzenlemeler yapmak ve tüm bu konularda merkezi örgüte teklifler sunmaktı. Askerî Şura'nın ilk başkanı Mirliva Hayrettin Paşa idi. Osmanlı'da Şura'nın üye sayısı 8 ila 17 arasında değişmekteydi. Osmanlı ordusu için birçok düzenlemeler yapan Şura, II. Abdülhamit Dönemi'nde lağvedilerek vazifeleri, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi (Genelkurmay Başkanlığı) içine alınmıştı. 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte başlayan askerî düzenlemeler kapsamında 8 Eylül 1908'de Harbiye Nezareti'nde "Meclis-i Meham-ı Harbiye" adıyla bir komisyon kurulmuştu. Komisyon, Harbiye Nazırı başkanlığında Müşir Ahmet Muhtar Paşa, İbrahim Ethem Paşa, Tophane Nazırı ve Hassa Ordusu (1'inci Ordu) Komutanı, Genelkurmay Başkanı, topçu ve istihkâm generallerinden oluşturulmuştu. Komisyonun başlıca görevi, Osmanlı Devleti'nin savunulmasını sağlayacak olan ordunun ihtiyaçlarını tamamlamakla beraber gerekli tedbirleri almak ve askerî kanunları incelemektir. Komisyon göreve başladıktan sonra 20 maddelik bir nizamname yayınlamıştı. Ancak bu Şura, 3 Ocak 1914'te Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasıyla kaldırılmıştı. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiş ve 2 Ağustos 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından yeni bir Yüksek Askerî Şura teşkil edilmişti. Şura'nın dokuz üyesi bulunmaktaydı. Ancak Şura, 1 Eylül 1919'da lağvedilmişti. Mütareke Dönemi'ndeki ikinci Yüksek Askerî Şura ise 16 Aralık 1920'de kurulmuş, 18 Nisan 1921'de ise kaldırılmıştı. Bu Osmanlı Devleti'nin son Yüksek Askerî Şurası olacaktı.

29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra 29 Nisan 1925'te 636 sayılı kanunla Yüksek Askerî Şura (Âli Şura-yı Askerî) teşkil edilmişti. Şura, "Sadece barış dönemlerinde faaliyet göstermek ve merkezi hükümette bulunmak üzere" kurulmuştu. Yüksek Askerî Şura'nın tabii başkanı, Cumhurbaşkanı idi. Cumhurbaşkanı gerekirse Başbakan ve Bakanları, Yüksek Askerî Şura toplantısına çağrıda bulunabilirdi. Bakanlar Kurulunun katılacağı toplantıda Cumhurbaşkanı bizzat Yüksek Askerî Şura'ya başkanlık ederdi. Cumhurbaşkanı toplantıya katılmadığı zaman vekâleten yerine Başbakan, Millî Savunma Bakanı, Denizcilik Bakanı veya bunlar bulunmazsa Genelkurmay Başkanı Yüksek Askerî Şura'ya başkanlık ederdi. Askerî Şura'nın üyeleri Millî Savunma Bakanı, Denizcilik Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Ordu Müfettişleri, Donanma Komutanı idi. Ayrıca barışta ve savaşta bilfiil ordu ve donanma komutanlığını başarıyla yerine getirmiş muvazzaf erkan-ı askeriye (kurmay) arasından da dört üye seçilirdi. Bunların yanı sıra Yüksek Askerî Şura'ya Ordu Müfettişleri ve Donanma Komutanı, dört üye daha teklif edebilirdi. Yüksek Askerî Şura, her yıl Aralık ayı ortasında Cumhurbaşkanı'nın veya Genelkurmay Başkanı ile Millî Savunma Bakanının lüzum göreceği zamanda toplanırdı. Cumhurbaşkanı olduğu halde Şura'nın beş üyeden az olduğu durumda toplanmazdı. Ayrıca Şura'ya katılmayan üyenin oyu, tahriren (yazı ile) alınırdı. Yüksek Askerî Şura'nın işleyişi kapsamında tanzim ve idaresini Genelkurmay II. Başkanı'nın yapardı. Yüksek Askerî Şura kurulduktan sonra ilk toplantısını 28 Aralık 1925 tarihinde yapmış ve toplantıya Gazi Mustafa Kemal Atatürk başkanlık etmişti. Toplantıya Başbakan İsmet İnönü,

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa, Ordu Müfettişleri Ali Sait Paşa ve Fahrettin Paşa, üye Cevat Paşa ve Yakup Şevki Paşa ile Millî Savunma Bakanı Recep Bey katılmıştı.

1926 yılında 636 sayılı Yüksek Askerî Şura kanununda değişiklik yapılmıştı. Buna göre Millî Savunma Bakanı, Denizcilik Bakanı, Genelkurmay Başkanı, üç ordu müfettişi, donanma komutanı ve dört ordu/kolordu komutanlarından oluşan 11 kişilik daimi üyenin gerçekleştirdiği Yüksek Askerî Şura toplantısına bundan sonra Genelkurmay Başkanı başkanlık edecekti. Diğer bir deyişle askerî üyelerin katıldığı toplantıda başkan, Genelkurmay Başkanı olacaktı. 1933 yılında ise Yüksek Askerî Şura'nın Aralık ayında değil Şubat ayının başında toplanmasına karar verilmişti. 1945 yılında da Yüksek Askerî Şura kanununa ek olarak 4764 no.lu kanunla Hava Kuvvetleri Komutanı, Yüksek Askerî Şura'ya üye yapılmıştı. Böylece 11 daimi üyenin sayısı 12'ye çıkarılmıştı.

Çok partili hayata geçiş (1946-1950) sürecinde Yüksek Askerî Şura'nın teşkilatında değişiklikler yapılmıştı. Yeni düzenlemeye göre Askerî Şura'nın tabii başkanı artık Cumhurbaşkanı değil, Başbakan idi. Ayrıca Başbakan tarafından davet edilen diğer bakanlar da toplantıya katılabileceklerdi. Diğer bir değişiklik ise daimi üyelerin toplanması halinde Yüksek Askerî Şura'ya Millî Savunma Bakanı, bulunmadığı zamanlarda Genelkurmay Başkanı başkanlık edecekti. Aynı kanunla Askerî Şura üyeleri; Millî Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Ordu Müfettişleri, Millî Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreteri, barışta ve seferde bilfiil komutanlıklarını başarı ile yapmış altı üye ile birlikte 15 kişiden teşkil edilmişti.

1971'de 12 Mart Muhtırası'ndan sonra 1972 yılında 636 sayılı Yüksek Askerî Şura kanunu yürürlükten kaldırılmış ve yerine 12 maddeden oluşan 1612 sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu kabul edilmişti. Yeni kanuna göre Yüksek Askerî Şura'ya yine Başbakan başkanlık edecekti. Başbakan olmağı takdirde Genelkurmay Başkanı başkanlık edecekti. Yeni kanuna göre Yüksek Askerî Şura'nın üyeleri Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, Donanma Komutanı ve Yüksek Askerî Şura üyeliğine atanan orgeneral, oramiraller ve Jandarma Genel Komutanı idi. 1612 sayılı kanuna göre Şura'da sivil üye bulunmamaktaydı. 1612 sayılı kanununa göre Şura'nın görevi "askerî stratejik konsept" çerçevesinde yeniden düzenlenmişti. Ayrıca Yüksek Askerî Şura bundan sonra Şubat ve Ağustos aylarında toplanacaktı. Genelkurmay II. Başkanı Yüksek Askerî Şura'nın Genel Sekreteri idi. Ancak oy kullanma hakkı olmayacaktı. Bunların yanı sıra terfi veya emeklilik konusunda kıdemsizlerin toplantıya katılamayacağı belirtilmişti. Toplantı gizlilikle yürütülecek, çalışma usulleri içtüzükle belirlenecekti.

1612 sayılı Yüksek Askerî Şura kanunu ilk olarak 1979 yılında değişikliğe uğramış ve Şura üyelerinden Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, üyelikten çıkarılmıştı. Ayrıca Şura, Şubat ve Ağustos ayı yerine Ağustos ve Kasım ayında toplamaya başlanacaktı. Yine Genelkurmay II. Başkanı Yüksek Askerî Şura'nın Genel Sekreteri olarak belirtilmiş ancak oy kullanma hakkının olmadığı hükmü kaldırılmıştı.

12 Eylül 1980 tarihinde bir askeri darbe gerçekleşmiş ve yeni hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar yasama ve yürütme Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanı ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Millî Güvenlik Konseyi tarafından idare edilmişti. Bu hükümet değişikliğine göre Yüksek Askerî Şura kanununda değişikliğe gidilmişti. Buna Yüksek Askerî Şura'nın üyeleri, Devlet Başkanı, Genelkurmay Başkanı ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı idi. 29 Haziran 1983'te 1612 sayılı kanununda değişikliğe gidilmiş ve devlet, Devlet Başkanı tarafından idare edilir yerine Cumhurbaşkanı tarafından idare edilir hükmü getirilmiştir. Ayrıca 1983'te Yüksek Askerî Şura'nın Ağustos ayında toplanmasına karar verilmişti. Dolayısıyla bu tarihten sonra Yüksek Askerî Şura, Ağustos ayının başında toplanmaya

başlanacaktı.

15 Temmuz 2016'da darbe girişiminden sonra Türkiye'de idari anlamda yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle 11 Şubat 2017 ve 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Cumhurbaşkanının yetkileri artırılmıştı. Bu gelişmelerle birlikte kurumlarda işleyişi sağlayan yönetmelikler yeniden düzenlenmişti. Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği de bunlardan biriydi. Bu minvalde yönetmelik hazırlanmış ve 28 Mayıs 2017 tarihinde uygulamaya geçirilmişti. Yönetmeliğin amacı, Yüksek Askerî Şura'nın hazırlık faaliyetleri, yönetimi, çalışma ve karar alma usulleri, sekreteryaya hizmetlerine ilişkin diğer hususları düzenlemektir. Ayrıca yönetmelik, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup general, amiral ve albaylardan, bir üst rütbeye terfi, kadrosuzluktan emeklilik veya görev süresi uzatılma durumunda bulunanlar ile Şura faaliyetlerinde görevli personeli ve Yüksek Askerî Şura üyelerini kapsamaktaydı. Yönetmeliğe göre Yüksek Askerî Şura üyeleri; Şura'nın Başkanı, Başbakan olmak üzere Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve Millî Savunma Bakanı ile Kuvvet Komutanları olarak belirlenmişti. Yönetmelikte birlikte Şura, sivil bir özellik kazanmıştı.

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra Türkiye Cumhuriyeti, 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş yapmıştır. Bununla birlikte işleyişinde değişiklik yapılan kuruluşlardan biri de Yüksek Askerî Şura olmuştur. Değişiklikler, Cumhurbaşkanlığının 8 No.lu Kararnamesi ile yapılmıştı. Kararname, 11 maddeden oluşmaktaydı. Buna göre Yüksek Askerî Şura'nın tabii başkanı Cumhurbaşkanı idi. Üyeleri ise Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı, Hazine ve Maliye Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Millî Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları idi. Cumhurbaşkanının toplantıya katılmadığı durumlarda Şura'ya artık Genelkurmay Başkanı değil, yardımcısı başkanlık edecekti. 8 No.lu Kararnameye göre toplantı zamanı ve yerinin belirlenmesini Genelkurmay Başkanı değil, Cumhurbaşkanı Yardımcısı yapacaktı. Şura'nın sekreteryaya hizmetlerini ise Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen merci yürütecekti. Ancak Yüksek Askerî Şura kararlarını Millî Savunma Bakanlığı açıklayacaktı.

2 Ekim 2022 tarihinde yeni bir Askerî Şura Yönetmeliği yayımlanmıştır. Yönetmelik 21 maddeden oluşmaktadır. 28 Mayıs 2017 tarihli yönetmelik de yer alan Başbakanın yetkileri Cumhurbaşkanına devredilmiştir. Ayrıca Şura Sekreteryasını Millî Savunma Bakanı Müsteşarı yürütürken bu yönetmelikle yetki, Millî Savunma Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Güzin ÇAYKIRAN

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar

Resmî Gazete, "Şura-yı Askerî Kanunu", S. 98, 29 Nisan 1925.

Resmî Gazete, "22 Nisan 1341 tarihli Yüksek Askerî Şura Kanununun İkinci Maddesini Muaddel Kanun", S. 403, 20 Haziran 1926.

Resmî Gazete, "Askerî Şuranın Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanuna Ek Kanun", S. 6047, 3 Temmuz 1945.

Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şuranın Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanunun 2'nci ve 3'üncü Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun", S. 7223, 3 Haziran 1949.

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, S. 14257, 26 Temmuz 1972.

Resmî Gazete, “1612 Sayılı Yüksek Askerî Şuranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun”, S. 16650, 29 Mayıs 1979.

Resmî Gazete, “Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in Türk Milletine Açıklaması”, S. 17103, 2 Eylül 1980.

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi ve 2’nci Maddesinin 2’nci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun”, S. 17139, 18 Ekim 1980.

Resmî Gazete, “17/7/1972 Tarihli ve 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun”, S. 18093, 30 Haziran 1983.

Resmî Gazete, S. 18210, 3 Kasım 1983.

Resmî Gazete, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, S. 29976, 11 Şubat 2017.

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği”, S. 30079, 28 Mayıs 2017.

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, S. 30479, 15 Temmuz 2018.

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği”, S. 31971, 2 Ekim 2022.

TBMMZC, Cilt 11, 22 Nisan 1925.

TBMMZC, Cilt 13, 16 Nisan 1933.

TBMMZC, Cilt 25, 30 Mayıs 1926.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996.

Yüksek Askerî Şura Tarihçesi, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001.

Gazeteler

Cumhuriyet, “Şura-yı Askerî İctimai”, 29 Kanuni Evvel 1925.

Telif ve Tetkik Eserler

AKSU, Cevat, **Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar)**, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

ÇAYKIRAN, Güzin, “Kanunlar Çerçevesinde Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) (1925-2022)”, **Demokrasi Platformu**, 12/39, 2023.

DOĞAN, Bayram ve DOĞAN, İdris, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11/2, 2020.

Fotoğraflarla Atatürk Albümü, Yay. Haz. H. Özlü ve D. Kurt, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2017.

28/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yuksek-askeri-sura-yas/?pdf=7786> adresinden erişilmiştir